

Vanha vammaispalvelulaki – siirtymäaika 31.12.2027 saakka

Liikkuminen

Vammaispalvelujen käsikirja
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL

Luet vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä.

Tämä laki on kumottu L:lla 14.4.2023/675, joka on voimassa 1.1.2025 alkaen.

Vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukainen sisältö on käytössä soveltuvin osin uuden vammaispalvelulain siirtymäajan loppuun 31.12.2027.

Vanha vammaispalvelulaki -osiossa kuvataan vammaispalvelulain ja kehitysvammlain mukaisia palveluja sekä lain soveltamista käytännössä. Lisäksi on kuvattu vanhan vammaispalvelulain mukainen asiakasprosessi.

Teksti on vanhan vammaispalvelulain (380/1987) mukaista sisältöä. THL:n tuottama sisältö on julkaistu alkuperäisessä muodossaan THL:n sähköisessä Vammaispalvelujen käsikirjassa.

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista \(Finlex\)](#)

Liikkuminen

Kaikille soveltuvan liikkumisen ensisijainen lähtökohta on järjestää liikkuminen esteettömän ja toimivan julkisen joukkoliikenteen avulla.

[Sosiaalihuoltolaki 23 § \(Finlex\)](#)

Julkisten joukkoliikennepalvelujen ja muiden ratkaisujen, kuten palvelulinjojen, tulee olla vammaisten henkilöiden käytössä sillä tavoin, että palvelun tarvisijoiden tarpeet ja perusoikeudet tulevat turvattua.

Esteettömän joukkoliikenteen lisäksi tarvitaan palveluja vammaisten henkilöiden yksilöllisen kuljetuspalvelutarpeen huomioimiseksi. Liikkumista tukevia palveluja järjestetään sosiaalihuolto- ja vammaispalvelulain nojalla sekä osittain kehitysvammalain perusteella. Hyvinvointialue ei voi järjestää näitä kuljetuspalveluja pelkästään esimerkiksi palvelulinjoja hyödyntämällä, mikäli sillä tosiasiaassa rajoitetaan vaikeavammaiselle henkilölle kuuluvaa subjektiivista oikeutta kuljetuspalvelun saamiseen.

Liikkumista tukevia palveluja järjestetään sosiaalihuoltolain mukaan henkilölle, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen toimintakykyä alentavan syyn takia ja jotka tarvitsevat palvelua asioimisen tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi.

Sosiaalihuoltolain mukaista liikkumisen tukea voidaan järjestää seuraavilla toteuttamistavoilla tai niiden yhdistelmillä:

1. julkisten liikennevälineiden käytön ohjauksella ja ohjatulla harjoittelulla
2. saattajapalveluna
3. ryhmäkuljetuksina
4. korvaamalla taksilla, invataksilla tai muulla vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset
5. muulla soveltuvalla tavalla

Vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja järjestetään henkilölle, joka vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämäntoiminnoistaan. Edellytyksenä on, että julkisen joukkoliikenteen käyttäminen olisi henkilölle vamman tai sairauden johdosta kohtuuttoman vaikeaa.

Kehitysvammalain perusteella voidaan järjestää kuljetuspalveluita niille henkilöille, jotka tarvitsevat kuljetusta erityishuollon matkoihin.

Asiakkaan etu huomioitava

Hyvinvointialueella on oikeus valita vammaispalvelulain mukaisen kuljetuspalvelun järjestämistapa. Valitessaan kuljetuspalvelujen järjestämistapaa hyvinvointialue ei voi rajoittaa vammaisen henkilön yksilöllistä oikeutta saada hänelle sopivia palveluja ja tukitoimia. Viranhaltijan on varmistuttava kuljetuspalveluja järjestettäessä, että kyseessä olevan vaikeavammaisen henkilön yksilölliset tarpeet liikkumiseen toteutuvat ja että valitut kuljetusten järjestämistavat soveltuvat yksittäiselle palveluun oikeutetulle henkilölle.

Kun pohditaan, järjestetäänkö henkilölle liikkumisen palvelut sosiaalihuoltolain vai vammaispalvelulain nojalla, on arvioitava

- onko henkilö vammaispalvelulain tarkoittamalla tavalla vaikeavammaisen suhteessa kuljetuspalveluun
- mitkä säännökset toteuttavat parhaiten asiakkaan edun.

Sosiaalihuoltolakia ei saa soveltaa siten, että se johtaisi asiakkaan edun kannalta huonompaan lopputulokseen kuin erityislainsäädännön soveltaminen.

[Sosiaalihuoltolaki 4 § \(Finlex\)](#)

[Sosiaalihuoltolaki 5 § \(Finlex\)](#)

Kuljetuspalvelu ja saattajapalvelu

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista.

Kuljetuspalvelu on keskeinen vaikeavammaisten omatoimista suoriutumista auttava palvelu. Vammaispalvelulain mukaisilla kuljetuspalveluilla mahdollistetaan vaikeimmin vammaisille henkilöille liikkuminen muun muassa koulunkäyntiin, työhön ja harrastuksiin.

Kuljetuspalvelun sisältö

Kuljetuspalvelu on hyvinvointialueen erityiseen järjestämisvelvollisuuteen kuuluva palvelu. Hyvinvointialueen on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kuljetuspalveluja määrärahoista riippumatta, koska kuljetuspalvelu on subjektiivinen oikeus.

Vammaispalveluasetuksen 4 §:n mukaan kuljetuspalveluihin ja niihin liittyvine saattajapalveluihin kuuluvat vaikeavammaisen henkilön tarpeelliset, jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset, jotka liittyvät

- työssä käymiseen
- opiskeluun
- asioimiseen
- yhteiskunnallisen osallistumiseen
- virkistykseen
- tai muuhun sellaiseen syyhyn.

Jokapäiväiseen elämään kuuluvia kuljetuksia ovat vaikeavammaisen henkilön asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin ulottuvat kuljetukset.

Kenellä on oikeus kuljetuspalveluun?

Vammaispalveluasetuksen 5 §:n mukaan kuljetuspalveluja ja niihin liittyviä saattajapalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä,

- jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja
- joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia.

Palvelun myöntäminen ei ole riippuvainen henkilön varallisuudesta, iästä tai diagnoosista. Selvitettäessä voiko henkilö käyttää joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia, tulee lääkärintodistuksen lisäksi arvioida henkilön toiminnallista (sosiaalista ja fyysistä) ympäristöä:

- Missä palvelut sijaitsevat ja miten asiointimahdollisuudet voidaan hoitaa?
- Minkälainen on henkilön kyky liikkua ja käyttää julkisia liikennevälineitä?
- Minkälaisissa harrastuksissa, opiskelussa tai työssä henkilö käyttää tai viettää aikaansa?
- Onko henkilöllä käytössään mahdollisesti liikkumisen apuvälineitä?
- Miten tällaiset apuvälineet mahdollistavat henkilön liikkumisen julkisissa joukkoliikennevälineissä?
- Missä lähimmät joukkoliikennepysäkit sijaitsevat?
- Kuinka pitkä matka mainituille pysäkeille on?
- Minkälaista kalustoa kunnassa on käytössä?
- Onko kyseessä mahdollisesti esteettömiä julkisen joukkoliikenteen välineitä?

Oikeuskäytännössä on katsottu, että vaikeavammaisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota

- lääkärinlausuntoihin
- muihin selvityksiin (esimerkiksi tehtyyn koematkaan)
- missä palvelut sijaitsevat

- miten asiointimahdollisuudet voidaan hoitaa
- siihen onko henkilöllä tosiasiassa mahdollisuus käyttää esteetöntä julkista liikennettä sekä
- millä etäisyydellä käytettävät joukkoliikennepysäkit sijaitsevat henkilön kodista.

Vaikeavammaisuus voi olla fyysisistä tai psyykkisistä syistä johtuvaa. Vaikeavammaisuusedellytys voi täytyä siitä syystä, että henkilö ei psyykkisen sairauden vuoksi voi käyttää joukkoliikennettä. Liikuntaesteisyys voi myös vaihdella riippuen vuodenaajoista tai sääoloista.

Koematka kuljetuspalvelutarpeen arvioinnissa

Sen selvittämiseksi, aiheuttaako asiakkaan vamma tai sairaus kohtuuttoman suuria vaikeuksia joukkoliikenteessä, voidaan joissakin tapauksissa tehdä koematka.

Koematkan aikana fysioterapeutti tai muu soveltuva ammattihenkilö matkustaa asiakkaan kanssa yhdessä joukkoliikennevälineellä. Tarkoituksena on arvioida, minkälaisia vaikeuksia matkan aikana ilmenee ja ovatko ne niin suuria, että joukkoliikenteen käyttäminen olisi asiakkaalle kohtuuttoman vaikeaa.

Koematkan käyttäminen palvelutarpeen arviointikeinona on tarkoituksenmukaista silloin, kun muulla selvityksellä ei saada riittävän tarkkaa tietoa asiakkaan toimintakyvystä joukkoliikenteessä. Koematkaa ei tule tehdä silloin, kun on muun selvityksen perusteella selvää, ettei asiakas pysty liikkumaan joukkoliikenteen turvin. Koematka ei saa aiheuttaa asiakkaalle vaaraa tai kohtuutonta rasitusta.

Koematka ei yksin anna riittävää tietoa asiakkaan mahdollisuuksista käyttää joukkoliikennettä. Joukkoliikenteen käyttämiseen liittyy joukko muuttuvia tekijöitä, kuten asiakkaan kulloinenkin kunto, joukkoliikenteen reitti, kellonaika, vuodenaika, säätila jne. Lisäksi koematkalla asiakas ei ole yksin vaan hänellä on turvanaan fysioterapeutti. Koematka saattaa kuitenkin antaa konkreettista tietoa asiakkaan kohtaamista vaikeuksista.

Kuljetuspalvelujen järjestäminen

Hyvinvointialue voi järjestää kuljetuspalvelut joko

- tuottamalla palvelun itse
- tuottamalla palvelun sopimuksin yhdessä yhden tai useamman hyvinvointialueen kanssa
- ostamalla palvelun julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai
- antamalla palvelunkäyttäjälle kuljetuspalvelun ostamiseen palvelusetelin.

Hyvinvointialue voi järjestää kuljetukset

- taksikuljetuksina
- kutsutaksikuljetuksina
- yhteiskuljetuksina
- palvelulinjoja hyväksikäyttäen
- erilaisten matkojen yhdistelykeskuksien avulla
- näiden kaikkien yhdistelmänä

Edellytyksenä on, että hyvinvointialue ei, valitessaan vammaispalvelulain tarkoittamien kuljetuspalvelujen järjestämistavat, rajoita vammaisen henkilön yksilöllistä oikeutta saada hänelle sopivia palveluja ja tukitoimia. Kun hyvinvointialue järjestää esimerkiksi yhteiskuljetuksia tai järjestää kuljetuspalvelut erilaisten tilauskeskusten avulla, on palveluja järjestettäessä huomioitava kulloinkin vaikeavammaisen yksilölliset tarpeet liikkumiseen ja varmistettava valittujen keinojen soveltuvuudesta yksittäiselle palveluun oikeutetulle henkilölle.

Mikäli esimerkiksi yhteiskuljetukset eivät sovellu vaikeavammaiselle henkilölle ottaen huomioon vammasta tai sairaudesta aiheutuvat esteet ja hänen kuljetuspalvelujensa tarpeet, on kuljetuspalvelut tällöin järjestettävä hänen yksilöllisen tarpeensa huomioon ottavalla tavalla.

Vaikka hyvinvointialueella on oikeus päättää kuljetuspalvelujen tuottamistavasta, vammaisella henkilöllä on mahdollisuus vaatia palvelua järjestettäväksi hänelle sopivalla yksilöllisellä tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvinvointialueen on tehtävä myös palvelun järjestämistapaa koskevien vaatimusten osalta yksilöhuollon päätös.

Järjestämistapaa koskevia päätöksenvaraisia asioita voivat olla esimerkiksi vaatimus

- vakiotaksista (vammainen henkilö haluaa käyttää tuttua samaa taksinkuljettajaa)
- siitä, että vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet huomioon ottaen hänen matkojaan ei yhdistellä
- siitä, että vammainen henkilö vapautetaan tilaamasta taksia matkojen yhdistelykeskuksen kautta tai
- joku muu sellainen tapa järjestää kuljetuspalveluja, joka turvaa henkilön yksilölliset tarpeet liikkumisen sekä huomioi hänen vammansa tai sairautensa aiheuttamat rajoitukset liikkumisessa.

Kuljetuspalvelun määrä

Vammaispalveluasetuksen 6 §:n mukaan kuljetuspalveluja on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle siten, että hänellä on mahdollisuus suorittaa välttämättömien työhön ja opiskeluun liittyvien matkojen lisäksi vähintään 18 yhdensuuntaista jokapäiväiseen elämään kuuluvaa asiointi- ja vapaa-ajan matkaa kuukaudessa. Työ- ja opiskelumatkat järjestetään tarpeen edellyttämässä laajuudessa.

Säännöstä ei voida tulkita sillä tavoin, että vaikeavammaisen henkilön subjektiivinen oikeus olisi kuukaudessa enintään 18 matkaa. Mikäli vaikeavammaisen henkilön tarve on suurempi (ja tarve on myös toteutettu), on mahdollista, että hyvinvointialue on velvollinen järjestämään vammaiselle henkilölle kuuluvana subjektiivisena oikeutena enemmän matkoja.

Kuljetuspalvelumatkojen vähimmäismäärää ei voi vähentää esimerkiksi sillä perusteella, että vaikeavammainen ilmoittaa käyttävänsä joskus joukkoliikenteen matalalattiabussia.

Kuljetuspalvelumaksut

Hyvinvointialue voi korvata asiakkaalle kuljetuspalveluista aiheutuneet kustannukset jälkikäteen tai järjestämällä matkan esimerkiksi taksikorttia tai taksiseteleitä käyttäen. Hyvinvointialueen on korvattava omavastuuosuuden (kuljetuspalveluista määrättävän asiakasmaksun) ylittävältä osin kuljetuspalveluista vammaiselle henkilölle aiheutuneet kohtuulliset kustannukset.

Arvioitaessa kuljetuspalveluista vammaiselle henkilölle aiheutuneiden kustannusten kohtuullisuutta, voidaan soveltuvin osin käyttää apuna liikenne- ja viestintäministeriön päätöksiä henkilövuokra-autojen kuljetusmaksuista.

Mikäli kuljetuspalvelut järjestetään esimerkiksi taksiliikenteen avulla, perustuu kuljetuspalveluista korvattava maksu taksitaksaan. Jos taksan mukaan ammatinharjoittajalla (taksiyrittäjällä) on oikeus periä lisämaksuja (esimerkiksi lentokenttäliisä, avustamislisä jne.), on nämä maksut huomioitava myös hyvinvointialueen korvauksen suuruudessa.

Kuljetuspalvelujen asiakasmaksuista ja maksujen korvaamisesta lisää tietoa Asiakasmaksut-osiossa.

Avustamislisä

Taksiyrittäjällä on mahdollisuus periä myös erikseen erityinen avustamislisä. Avustamislisä on asiakaskohdainen ja se voidaan periä kultakin kyydissä olevalta asiakkaalta erikseen, kuitenkin vain yhden kerran kuljetuskertaa kohden (myös meno-paluukuljetukset). Samalta ajanjaksolta, jolta peritään avustamislisä, ei voida taksan mukaan samanaikaisesti periä odotusajan maksua.

Avustamislisä sisältää kuljetettavan tavanomaisen saattamisen ja avustamisen. Tarvittaessa kuljettaja myös noutaa kuljetettavan huoneistosta autoon tai kuljetuksen päätepisteessä sijaitsevaan huoneistoon, oli se sitten asiakkaan koti, muu laitos, liike tai virasto.

Kuljettajalla ei ole kuitenkaan velvollisuutta toimia kuljetettavan henkilökohtaisena avustajana ennen saattamista tai sen jälkeen. Periaatteena voidaan pitää, että kuljetettava tulee häntä noutaessa saattaa turvallisesti noutokohteesta autoon ja kuljetuksen päättyessä siitä pois.

Kuljetuspalvelu vakuutuslainsäädännön perusteella

Vammaispalvelulain mukaisena kuljetuspalveluna ei korvata matkoja henkilölle, joka saa näitä matkoja muun lain, esimerkiksi sairausvakuutuslain nojalla. Jos henkilö on vammautunut liikennetapaturmassa tai työtapaturmassa, voidaan hänelle mahdollisesti korvata vakuutuksesta työstä tai opiskelusta aiheutuvat matkakustannukset.

Asiointi- ja vapaa-ajan matkat korvataan yleensä vammaispalvelulain nojalla. Vakuutuslainsäädännön perusteella ei näihin matkoihin pääsääntöisesti myönnetä kustannusten korvauksia. Mikäli ensisijaiset etuudet eivät ole riittäviä, tulee vammaispalvelulaki sovellettavaksi täydentävänä tarpeen mukaan.

Työ- ja opiskelumatkat

Vammaispalveluasetuksen 6 §:n mukaan kuljetuspalveluja on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle siten, että hänellä on mahdollisuus suorittaa välttämättömät työhön ja opiskeluun liittyvät matkat. Nämä kuljetuspalvelumatkat järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa ilman kuukausittaisia rajoituksia.

- Työmatkoja järjestetään oman kunnan alueella ja lähikuntiin ulottuvina
- Kuljetuspalveluja on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle siten, että hänellä on mahdollisuus suorittaa välttämättömät työhön liittyvät matkat. Vammaispalvelulain mukaan korvattavaksi tulee kohtuulliset kuljetuspalveluista aiheutuvat kustannukset.
- Arvioitaessa työmatkoja koskevaa lähikuntaa on kiinnitettävä huomiota siihen, mikä on kuntalaisten normaali työssäkäyntialue ja mihin lähikuntiin on tavanomaista tehdä työmatkoja kyseessä olevalla paikkakunnalla.
- Se, että hyvinvointialue on erikseen määritellyt lähikunnat, ei vielä voi rajoittaa vammaisen henkilön lakiin perustuvaa oikeutta vaikeavammaisen kuljetuspalveluihin ja erityisesti työmatkoihin.

Opiskelumatkojen korvauksen edellytyksenä on, että matkat johtavat

- tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen
- työntekomahdollisuuksien parantamiseen.

Opiskelulla tarkoitetaan

- perusopetuksen jälkeistä opiskelua, esimerkiksi lukiossa sekä ammattiin tähtäävässä opiskelussa ammattioppilaitoksissa
- opiskelua ammattikorkeakouluissa ja yliopistossa
- ammatilliseen opiskeluun tähtäävä opiskelu, kuten esimerkiksi pitkäkestoisemmat avoimen yliopiston kurssit
- työelämän valmiuksia kehittävä koulutus, ainakin pitkäkestoisempi työvoimapolitiittinen koulutus tai kuntoutus
- osana opiskeluun kuuluvaa työskentelyä kouluaikana tapahtuvat retket ja muut vastaavat opiskeluun liittyvät pakolliset tilaisuudet.

Harrastusluonteista opiskelua ei voida pitää kuljetuspalveluihin oikeuttavina opiskeluun liittyvinä matkoina, vaan näihin matkoihin tulee käyttää vapaa-ajan matkoja.

Työhön liittyvillä matkoilla tarkoitetaan yleensä matkoja asunnosta työpaikkaan ja takaisin. Työllä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi myös yritystoimintaa. Työpäivän aikana tapahtuvat tavanomaiset työmatkat kuuluvat työnantajan korvattavaksi, eikä näihin voi lähtökohtaisesti käyttää kuljetuspalvelumatkoja.

Työhön välittömästi liittyvät lyhyet koulutukset, esimerkiksi atk-kurssit tai muiden uusien työmenetelmien käyttöönottoon liittyvät koulutus voivat tulla järjestettäväksi työmatkoina, mikäli ne eivät kuulu työnantajan korvattavaksi.

Kuljetuspalvelu ja vammaishuippu-urheilu

Yhdenvertaisuusvaltuutettu antoi kannanoton vammaisurheilijoiden yhdenvertaisuuden edistämisestä 17.4.2019. Kannanoton mukaan ainakin apurahaa saavien huippu-urheilijoiden kohdalla urheilu pitää

rinnastaa työntekoon, kun arvioidaan kuljetuspalvelujen tarvetta.

[Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2019: Vammaisurheilijoiden yhdenvertaisuutta on edistettävä](#)

Kuljetuspalveluja myönnettäessä pitää aina joka tapauksessa käyttää yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaa hintaa.

Myös KHO on antanut vuosikirjaratkaisun (KHO 2013:139) huippu-urheiluun ja kuljetuspalveluun liittyen. Sen mukaan apuraha saavan paralympiatasolla kilpailevan henkilön päivittäiset valmentautumis- ja harjoittelumatkat ratsastustallille olivat hänelle sellaisia välttämättömiä työhön liittyviä matkoja, että hänellä oli oikeus saada niihin vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua. Apurahan myöntämisen ehtona oli sitoutuminen pitkäjänteiseen ammattimaiseen valmentautumiseen.

[KHO 2013:139 vuosikirjaratkaisu \(Finlex\)](#)

Jos kyseessä ei ole huippu-urheilija, matkat myönnetään normaalisti vapaa-ajan matkoina. Urheiluharrastus pitää ottaa huomioon harkittaessa yksilöllistä vapaa-ajan matkojen määrää.

Asuinkunta ja lähikunta

Vammaispalveluasetuksen 4 §:n mukaan jokapäiväiseen elämään kuuluvia kuljetuksia ovat vaikeavammaisen henkilön asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin ulottuvat kuljetukset. Lähikunniksi on oikeuskäytännössä pääsääntöisesti hyväksytty maantieteelliset rajakunnat.

Lähikuntaa ei voi kuitenkaan käsittää yksinomaan siten, että se koskisi vain maantieteellisiä rajakuntia. Lähikunta voidaan määritellä "toiminnallisena lähikuntana", jolloin on otettava huomioon vammasta tai sairaudesta aiheutunut tarve sellaisiin palveluihin, joita ei ole saatavissa asuinkunnan tai kuntaan rajoittuvien lähikuntien alueelta. Lähikuntana voidaan pitää siis ainakin maantieteellisesti kotikuntaan rajoittuvia rajakuntia ja sellaisia muita lähikuntia, joihin etäisyys oman kunnan alueelta – omalta asuinalueelta – ei ole kohtuuttoman pitkä.

Lähikuntia määriteltäessä on kiinnitettävä huomiota matkan pituuteen sekä vammaisen henkilön esittämään yksilölliseen kuljetustarpeeseen. Hyvinvointialueella on velvollisuus korvata ainoastaan kohtuulliset kuljetuspalvelut. Tällöin matkan pituudella on myös merkitystä arvioitaessa kuljetuspalveluiden (kustannusten) kohtuullisuutta.

Jos vaikeavammaisen henkilön asuinpaikkakunta ei ole henkilön kotikunta, eikä kyseessä ole vammaispalveluasetuksen tarkoittama lähikunta, eivät matkat kotikunnassa järjestettyinä kuulu subjektiivisen oikeuden piiriin.

Saattajapalvelut

Vammaispalvelulain 8 §:n mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle tarvittaessa kuljetuspalveluihin liittyvät saattajapalvelut. Saattajapalvelun sisältöä ei ole määritelty tarkemmin lainsäädännössä.

Saattajapalvelun voidaan katsoa tarkoittavan välittömästi ennen matkaa, matkan aikana ja välittömästi matkan jälkeen tapahtuvaa avustamista. Saattajapalvelusta ei voida periä maksua. Saattajapalvelun tarkoituksena on mahdollistaa kuljetuspalvelujen käyttö.

Kuljetuspalvelut laitoshuollossa

Vaikeavammaisen henkilön ollessa laitoshuollossa, kuuluu laitoshuoltoon myös tarpeellisten kuljetuspalvelujen järjestäminen. Erikoissairaanhoidon ja kansanterveyslain mukaan järjestettävään laitoshuoltoon ei kuulu potilaan virkistäytymisestä tai muusta vapaa-ajanvietosta johtuvat matkat.

Vammaispalvelulaki voi tulla sovellettavaksi täydentävänä, mikäli laitoshuollossa tai -hoidossa olevan henkilön palvelut eivät ole riittäviä tai hän ei saa niitä ollenkaan. Kuljetuspalveluihin voi olla tarvetta erityisesti silloin, kun vammaisen henkilö on hoidettavana muussa kuin hyvinvointialueen järjestämässä laitoshuollossa.

Yksityisessä hoivalaitoksessa kuljetuspalvelut eivät välttämättä sisälly hoidettavan maksamaan tai hyvinvointialueen ostaman palvelun hoitopäivän hintaan. Tällöin on laitoshuollossa olevalla sama oikeus tarpeenmukaisiin kuljetuspalveluihin kuin muillakin vammaisilla henkilöillä.

Liikkumisen harjoittelu

Julkisten liikennevälineiden käytön ohjaus

Vammaisen henkilön on mahdollista saada julkisten liikennevälineiden käytön ohjausta ja ohjattua harjoittelua sosiaalihuoltolain mukaisena liikkumista tukevana palveluna.

Palvelua voidaan järjestää henkilöille, jotka eivät kykene itsenäisesti käyttämään julkisia liikennevälineitä, mutta voivat toisen henkilön tukemana oppia käyttämään niitä. Syynä voi olla sairaus, vamma tai muu vastaavanlainen toimintakykyä alentava syy.

Palvelun edellytyksenä on, että vammaisen henkilö tarvitsee palvelua asioimisen tai muun jokapäiväiseen elämään kuuluvan tarpeen vuoksi.

[Sosiaalihuoltolaki 23 § \(Finlex\)](#)

Liikkumisen harjoittelua on mahdollista myöntää vammaispalvelulain mukaisena sopeutumisvalmennuksena tai muuna lain tarkoituksen toteuttamisen edistämiseksi tarpeellisenä palveluna. Näin toimitaan silloin, jos sosiaalihuoltolain mukainen liikkumisen tuki ei ole sopiva ja riittävä palvelu.

[Vammaispalvelulaki 8§ 1momentti \(Finlex\)](#)

Kehitysvammaiselle henkilölle voidaan järjestää liikkumisen harjoittelua erityishuoltona kehitysvammalain perusteella. Se voi sisältää joukkoliikenteen käytön harjoittelua, erilaisten kulkureittien hahmottamisen harjoittelua sekä vaikeissa paikoissa ja tilanteissa toimimisen harjoittelua, kuten esimerkiksi vilkkaissa risteyksissä toimiminen. Näin toimitaan silloin, jos sosiaalihuoltolain tai vammaispalvelulain mukainen liikkumisen harjoittelu ei ole sopiva ja riittävä palvelu.

[Kehitysvammalaki 2§ 3 kohta \(Finlex\)](#)

Näkövammaisten liikkumistaidonohjaus

- Kuka vastaa liikkumistaidonohjauksen järjestämisestä?
- Liikkumistaidonohjaaja tekee yksilöllisen arvioinnin
- Mistä tavoittaa liikkumistaidonohjaajan?

Liikkumistaidonohjauksen tarkoituksena on, että näkövammaisen henkilö oppii liikkumaan itsenäisesti, turvallisesti ja sujuvasti hänelle tärkeissä toimintaympäristöissä. Ohjauksen tavoitteena on, että näkövammaisen henkilö hallitsee turvallisen liikkumisen tekniikat tai keinot ja hänellä on reittien kulkemisessa tarvittavat taidot.

Liikkumistaito ja kuljetuspalvelut muodostavat kokonaisuuden, joka mahdollistaa näkövammaiselle itsenäisen liikkumisen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Liikkumistaidonohjauksen saaminen ei tee kuljetuspalvelujen käyttöä tarpeettomaksi.

Kuka vastaa liikkumistaidonohjauksen järjestämisestä?

Järjestämisvastuu jakaantuu lähinnä julkisen terveydenhuollon eli keskussairaaloiden näönkuntoutusyksiköiden ja hyvinvointialueen sosiaalitoimen kesken.

Keskussairaalat vastaavat liikkumisen perustaitojen ja välttämättömien lähiympäristön reittien ohjauksesta. Asiakkaan tulee ottaa yhteyttä keskussairaalan näkövammaisten kuntoutusohjaajaan.

Hyvinvointialueen sosiaalitoimi voi myöntää maksusitoumuksen liikunnanohjaukseen vammaispalvelulain mukaisena sopeutumisvalmennuksena.

Ohjaus voi liittyä esimerkiksi

- lähiympäristön palveluiden ja reittien hallitsemiseen
- asuin- tai työpaikan vaihtokseen
- liikkumisympäristön laajentamiseen
- perus- ja ammatilliseen koulutukseen osallistumiseen

- näkötilanteen muuttumiseen (tai liikkumisen apuvälineen vaihtumiseen).

Liikkumistaidonohjausta tarvitsevat kaikenikäiset näkövammaiset oman elämäntilanteensa ja liikkumistarpeidensa mukaan.

Kelan kustantamassa yksilöllisessä kuntoutuksessa on mahdollisuus saada liikkumistaidon perusohjausta.

Liikkumistaidonohjaaja tekee yksilöllisen arvioinnin

Liikkumistaidonohjauksen tavoitteet laaditaan yksilöllisesti. Liikkumistaidonohjaaja tekee tarvearvioinnin, jonka perusteella ohjaaja laatii yhteistyössä asiakkaan kanssa kirjallisen suunnitelman liikkumistaidonohjauksen tarpeista, tavoitteista sekä toteuttamistavoista.

Suunnitelmassa otetaan huomioon

- näkötilanne
- asiakkaan ikä
- psyykinen sekä fyysinen kunto
- mahdolliset lisävammat
- näkövammautumisikä
- elin- ja toimintaympäristöt
- käytettävät apuvälineet
- asiakkaan omat tarpeet.

Vammaispalvelun kustantama liikkumistaidonohjaus on yleensä reittiohjausta, mutta voi sisältää yksilöllisen tarpeen mukaisesti

- tarvekartoituksen
- liikkumisen perustaitojen harjoittelu (mm. opastuksessa kulkeminen, suoja-asennot, kehonhallinta sekä sisällä ja ulkona liikkumisen perusvalmiudet kuten esimerkiksi tilan ja reitin hahmotus sekä katujen ylittäminen)
- valkoisen kepin ja muiden tarvittavien liikkumisen apuvälineiden käytön ohjausta
- eri liikennetilanteissa suoriutumisen harjoittelua
- muiden aistien kautta saatavan tiedon hyödyntämistä liikkumisessa ja ympäristön hahmotuksessa

Reittiopetus tapahtuu yleensä asiakkaan kotiympäristössä tai muussa hänelle tärkeässä liikkumisympäristössä. Ohjaukseen kuuluu asiakkaan tarpeelliseksi kokemien reittien harjoittelu niin, että hän selviytyy itsenäisesti ja turvallisesti oman elämänsä kannalta keskeisiin paikkoihin, kuten palveluihin, harrastuksiin ja työpaikalle. Liikkumistaidonohjauksen yhteydessä harjoitellaan tarvittaessa myös asiointia.

Mistä tavoittaa liikkumistaidonohjaajan?

Eri puolilla maata toimii liikkumistaidonohjaajia ja joillakin keskussairaaloissa työskentelevillä näkövammaisten kuntoutusohjaajilla on liikkumistaidonohjaajan pätevyys. Ongelmana on joillakin alueilla ollut se, että liikkumistaidonohjausta ei ole saatavilla ohjaajien puuttumisen vuoksi.

Tietoa oman alueen liikkumistaidonohjaajista saa keskussairaaloiden näkökeskuksista sekä Näkövammaisten liikkumistaidon- ja näönkäytön yhdistyksestä.

Lähteet

[Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 \(Finlex\)](#)

[Uusi sosiaalihuoltolaki ja siihen liittyvät keskeiset muut lainsäädäntömuutokset \(STM-Kuntainfo 4/2015\)](#)

Räty, Tapio: Vammaispalvelut. Vammaispalvelulain soveltamiskäytäntö. Kynnys ry 2010.

[Hallituksen esitys vammaispalvelulaiksi \(HE 219/1986\) \(pdf 1277 kt\).](#)

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä laiksi sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta.

[Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 \(Finlex\)](#)

[Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, Vammaispalvelulaki \(Finlex\)](#)

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, Kehitysvammalaki \(Finlex\)](#)